

Gaziantep Üniversitesi AYINTÂB Araştırmaları Dergisi
Gaziantep University Journal of AYINTÂB Studies
e-ISSN: 2667-6257

Yıl: 2026, Cilt: 9, Sayı: 1

6 Şubat Depremi Sonrası Kırsal Alanlarda Yapılan Konutlar Ve Konut Alanlarının Mekânsal Uygunluğu *

Spatial Suitability of Housing and Residential Areas Built in Rural Areas After the February 6 Earthquake

Araştırma Makalesi / Research Article

Doi: <https://doi.org/10.71353/gunaad.1958596>

Makale Geliş / Received: (25.05.2026)

Makale Kabul / Accepted: (24.06.2026)

Mehmet Emin SÖNMEZ¹ Melike KALKAN² Mehmet Ragıp KALELIOĞLU³

Elif Maide ATAŞ⁴ Yavuz Selim TUNA⁵ Gülşen KUM⁶ Barış TAŞ⁷

Okan TÜRKAN⁸ Kemal Dil⁹ Mustafa Murat KALE¹⁰ Murat ATAOL¹¹

Zahide ACAR¹² Güney ORTAÇ¹³

¹ Prof. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Coğrafya Bölümü, ORCID ID: 0000-0003-2940-3308, eminsonmez@gantep.edu.tr

² Dr. Arş. Gör. Uşak Üniversitesi, Gaziantep Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, ORCID ID: 0000-0003-2436-4426, melike.kalkan@usak.edu.tr

³ Dr Öğr. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi, Coğrafya Bölümü, ORCID ID: 0000-0002-1127-3579, rkalelioglu@gantep.edu.tr

⁴ Lisans, Gaziantep Üniversitesi, Coğrafya Bölümü, ORCID ID: 0009-0007-0191-6239, elifmaideatas@gmail.com

⁵ Lisans, Gaziantep Üniversitesi, Coğrafya Bölümü, ORCID ID: 0009-0005-4829-8277, yavuzselimtuna59@gmail.com

⁶ Doç. Dr. Gaziantep Üniversitesi, Coğrafya Bölümü, ORCID ID: 0000-0002-1617-1723, gulsenkum27@gmail.com

⁷ Prof. Dr., İzmir Bakırçay Üniversitesi, Coğrafya Bölümü, ORCID ID: 0000-0002-7469-9948, tas.baris@hotmail.com

⁸ Doç. Dr., İzmir Bakırçay Üniversitesi, Coğrafya Bölümü, ORCID ID: 0000-0002-5575-0322, okan.turkan@bakircay.edu.tr

⁹ Prof. Dr., İzmir Bakırçay Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, ORCID ID: 0000-0003-0106-8712, kemaldil@karatekin.edu.tr

¹⁰ Doç. Dr., Çankırı Karatekin, Coğrafya Bölümü, ORCID ID: 0000-0001-6975-7069, mmuratkale@gmail.com

¹¹ Doç. Dr., Çankırı Karatekin, Coğrafya Bölümü, ORCID ID: 0000-0002-3213-0972, murat.ataol@gmail.com

¹² Doç. Dr., Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Coğrafya Bölümü, ORCID ID: 0000-0002-9174-0447, zacar@comu.edu.tr

¹³ Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Coğrafya Bölümü, ORCID ID: 0000-0003-4776-0739, guneyortac@hotmail.com

* Bu çalışma; TUBITAK-1001 desteği kapsamında hazırlanan 223K116 numaralı “Doğu Anadolu Fay Kuşağında(Hatay-Erzincan) Kırsal Yerleşmelerin Deprem Risk Durumlarının Belirlenmesi ve Depreme Uygun Yer Seçiminin Tespiti” projeden üretilmiştir. Proje desteği için Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'na (TUBITAK) teşekkür ederiz Destekleyen Kurum Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TUBITAK) Proje Numarası: 223K116 (TUBITAK-1001)

Öz

Çalışma, 6 Şubat depreminden sonra yapılan kırsal konutların ve konut alanlarının sosyal, kültürel, ekonomik çevre ve doğal çevre ile uyumu üzerine odaklanmış ve bu yönde analizler yapılmıştır. Bu amaçla, daha önce kırsal alana yönelik yapılmış deprem konutları ile 6 Şubat depreminden sonra kırsal alanlar için yapılan deprem konutları ve bunların alanları karşılaştırılmıştır. Bunun yanında kırsal alanlara yönelik eski ve yeni deprem konut alanlarında arazi çalışmaları da yapılmıştır. Böylece bu arazi çalışmaları sayesinde kırsal deprem konutları yerinde de incelenmiş, gözlemlenmiş ve grup odak görüşmeleri yoluyla da burada yaşayan ailelerin deprem amaçlı yapılan kırsal konutlara yönelik fikirleri de alınmıştır. Ayrıca Doğu Anadolu Fay Zonu üzerinde yer alan geleneksel kırsal konut tiplerine ait planlara da ulaşılmış ve bunların çizimleri hazırlanmıştır. Ayrıca Google Earth programında arazi çalışması yapılan köylerin konut alanları ve yerleşme düzenleri çizilerek ArcGIS ortamına aktarılmış ve bu köylerin yerleşim alanlarını ve konutlarını gösteren haritalar üretilmiştir. Bunun yanında, masa başı çalışmaları kapsamında depreme yönelik kırsal konutlara ilişkin literatür taraması da yapılmıştır. Bütün bunlara ek olarak, 1985 yılında deprem konutlarıyla ilgili yapılmış bir TÜBİTAK projesine de ulaşılmış ve o dönemdeki bulgular günümüzdeki bulgularla karşılaştırılmıştır. Toplanan bu veriler bir araya getirilmiş ve çalışmaya konu olan deprem konutlarının özellikleri, kırsal alanlara uygunluğu, dayanıklılıkları, işlevsellikleri ve çevresel uyumları detaylı bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Anahtar kelimeler: Kırsal alanlar, Doğu Anadolu Fay Zonu, Kırsal Deprem Konutları, 6 Şubat Depremi, Karşılaştırmalı Analiz

Abstract

The study focused on the social, cultural, economic, and natural environments of rural housing and residential areas constructed following the February 6 earthquake, with analyses conducted within this framework. For this purpose, the previously constructed earthquake housing in rural areas was compared with the earthquake housing built after the February 6 earthquake, and their respective locations were included. Furthermore, fieldwork was conducted on land in both the older and newer earthquake housing regions in rural areas. These field works involved examining rural earthquake housing through on-site observations and collecting insights from families residing there via group focus discussions concerning the post-disaster rural housing projects. Additionally, plans for traditional rural housing types located along the Eastern Anatolia Fault Zone were obtained, and their drawings were prepared. The spatial data collected from the case study villages during the fieldwork were digitized using Google Earth and integrated into ArcGIS. Maps illustrating the settlement regions and residential areas of these villages were also generated. Moreover, a literature review on rural housing and earthquakes was conducted as part of the desk research. A 1985 TÜBİTAK Project on earthquake-resistant housing was reviewed, and its findings were compared with contemporary data. All collected information was consolidated, and the characteristics of earthquake-resistant housing—including their suitability for rural environments, durability, functionality, and environmental compatibility—were thoroughly evaluated.

Keywords: Rural areas, East Anatolian Fault Zone, Rural earthquake housing, February 6th Earthquake, Comparative Analysis

Giriş:

İnsanların temel ihtiyaçlarını karşılamak üzere öncelikle fiziki çevreleriyle kurduğu ilişki ve sosyal örgütlenme biçimleri, başta barınma olmak üzere kültürel yapıların ortaya çıkmasını sağlamıştır.¹ Binlerce yıldır varlığını devam ettiren bu kültürel yapıların en tipik örneklerini kırsal yerleşmeler oluşturmaktadır. Gerçekten de yerleşik hayat ile beraber ortaya çıkan kırsal yerleşmeler kısmi değişiklikler göstererek günümüze kadar gelmişlerdir. Morfoloji, iklim, bitki örtüsü, su kaynakları, toprak özellikleri gibi temel fiziki özellikler kırsal yerleşmelerin kuruluşunda etkili olurken, tarım, hayvancılık, ormancılık ve turizm gibi ekonomik faaliyetler ile gelenek, sosyal dayanışma, tarih, kültür, din gibi beşeri faaliyetler kırsal yerleşmelerin şekillenmesinde ve gelişmesinde etkili olmaktadır.² Genel olarak da nüfus özellikleri, idari ve iktisadi fonksiyonları bakımından da farklılıklar gösterir.³ Gerçekten de kırsal alanlarda nüfus özellikleri oldukça farklıdır. Bu alanlarda nüfus yoğunluğu oldukça düşüktür. Genç nüfus büyük ölçüde göç ettiği bu yerleşmelerde yaşlı nüfus oranı fazladır. Kırsal alanlarda ekonomik faaliyetler ve üretim ise büyük ölçüde doğal kaynaklara bağlı olup, tarım, hayvancılık ve ormancılık şeklinde karşımıza çıkmaktadır.⁴ Nitekim kırsal alanlarda haneler sebze, meyve, bal, et ve süt ürünleri gibi temel gıda kaynaklarını büyük ölçüde kendi bünyesinde üretmektedir.⁵

Kırsal alanlar içinde özellikle köy yerleşmeleri kendine has fiziki özellikleri, doğal peyzajı, ekonomik ve sosyo-kültürel yaşam şekli, arazi kullanım amaçları, tarihi ve politik özellikleri ile bir yerel kimlik oluşturmakta ve mekânın kendine özgü bir şekil almasını sağlamaktadır. Yapılı çevrenin bu kendine has kimliğini anlamak amacıyla, sıklıkla form, tarih, kültür, enerji ve doğa parametreleri kullanılmaktadır.⁶ Bu parametreler arasında, birbirleriyle en yakın ilişki içinde olanlar ise form ve tarihtir. Örneğin, kırsal yerleşmelerdeki sokaklar, şekilsel olarak şehirlere asla benzemez ve genel olarak organik bir yapıya sahiptir. Yani şehirlerde mevcut olan sokak düzeni, kırsal yerleşimlerde mevcut olmayıp, sokak sınırları da genellikle kırsal yapıların düzeninden meydana gelmektedir.⁷ Kırsal alanların oluşturduğu formlar, aynı zamanda birçok anlam barındırmakta olup, bilimsel çalışmalar kapsamında sıkça kullanılmaktadır. Özellikle, çevre ile ilişkilerin zamanla belirli bir kültüre dönüşmesi ve bu durumun sürekliliği, kırsal yerleşmelerin şekillenmesinde önemli bir etken olmaktadır. Kültüre bağlı olarak, yakın çevrede farklı kırsal yerleşme tiplerini görmek mümkündür. Örneğin, Gökçe ve Kaya'nın (2020) Düzce ilinde yaptıkları çalışmada, Laz, Çerkez ve Türk kültürlerine dayalı olarak farklı kültürlerde şekillenmiş köylerin hem mekânsal dizilimlerinin hem de köylerdeki mevcut yapı türlerinin farklılaştığı tespit edilmiştir. Aynı çalışmada, benzer ekonomik faaliyetler yürüten köylerin dizilişlerine ve yapılarına olan benzerliklerin artmakta olduğu da

¹ Cevdet Avcı, Kültürel bellek mekânı: barak odası ve geleneği. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 9/4, (2020), 1519-1533.

² Selçuk Hayli, Fethi Ahmet Canpolat, "Türkiye'de Kırsal Yerleşmelerin Kuruluş ve Gelişmesinde Etkili Olan Faktörlere Teorik Bir Yaklaşım." *Zeitschrift für die Welt der Türken (ZfWT)* 10/2 (2018), 183-206.

³ Muzaffer Bakırcı, Türkiye'de Kırsal Kalkınma Kavramlar-Politikalar-Uygulamalar. Ankara: Nobel Yayınları, s.5,8, 2007.

⁴ Atila Gül, Çağla Bostan, Tuğba Akın, "Kırsal Yerleşimlerde Yerel Kimlik ve Mekânsal Tasarımın Önemi." *III. Applied Social Sciences Congress (CIASOS 2019)*. 377-388. Bacau: Educart Publishing House, 2019.

⁵ Perşin Çetin, Güler Özyıldırım, "Doğu Anadolu Bölgesi Dağlık Kırsal Yerleşimlerinde Konut Yeme İçme Mekânlarının Soğuk İklimle Bağlı Biçimleniş ve Kullanımı: Bitlis Oğlaklı Köyü Örneği." *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi 2. Uluslararası Avrasya İklim Değişikliği Kongresi (EURACLI 2024)*. 64-81. Van: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2024.

⁶ Duygu Gökçe, Ayşegül Kaya, Geleneksel Kırsal Konut Tipolojileri Üzerinden Kültür-Mekân İlişkilerinin Mekân Dizimi Yöntemiyle İncelenmesi: Düzce İli Örneği." *Tasarım Kuram* 16/31 (2020), 36-56.

⁷ Gizem Taşdelen, Tülay Canitez, "Bitlis-Uzuntaş Köyü Geleneksel Konut Mimarisi ve Koruma Sorunları." *Journal of Humanities and Tourism Research* 13/3 (2023), 600-626.

vurgulanmıştır. Bu durum, kırsal alanlardaki yerel kültürün mekana yansımalarını sürdürmekte olduğunu ve ekonomik faaliyetlerin de yapı üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Kırsal yerleşmelerdeki bu farklılık özellikle bu çalışmaya da konu olan yapı tiplerinde kendini çok daha net göstermektedir. Gerçekten de kırsal mimari ile ilgili farklı bölgelerde yapılan birçok çalışmada⁸ kırsal mimarinin gerek doğal çevre koşullarına gerekse de tarih, sosyo-kültürel ve ekonomik etkenlere bağlı olarak kısa mesafelerde birbirinden çok farklı özellikler taşıdığı belirtilmiştir. Kırsal yerleşmelerin mevcut alandaki olanaklarını gereksinimlere göre kullanarak şekillendirmesi⁹ büyük ölçüde çevre ile ilişkiler ağını oluştururken, yapıların mimari özellikleri ve peyzajı ise genel hatlarıyla kültür, inanç, tarih, sosyal yaşam ve ekonomi unsurlarının¹⁰ etkisi altında şekillenmektedir. Dolayısıyla kırsal yerleşmelerdeki yapıların kısa mesafede farklılaşması büyük ölçüde insanların isteklerinin farklılaşmasından kaynaklanmaktadır.¹¹ Örneğin, Anadolu'daki tarımla uğraşan kırsal yerleşmelerde "ev" kavramı, bir üretim merkezi olarak değerlendirilmekte olup, giriş katlar genellikle üretilen ürünlerin saklanması amacıyla ambar veya samanlık olarak kullanılmaktadır. Evlerin üst katları ise yaşam alanlarına tahsis edilmiştir.¹² Buna karşılık Bitlis'teki kırsal yerleşmelerdeki yapılar üzerine yapılan bir çalışmada ise genellikle iki katlı olan evlerin alt katlarının ahır olarak kullanıldığı şeklindedir. Bu durum bölgede tarımsal üretim yerine hayvancılığın daha baskın olmasıyla ilişkilidir.¹³ Kırsal alanlardaki yerleşmelerin şekillenmesi yalnızca ekonomik, çevresel ve tarihsel faktörlere dayanmakla kalmayıp, aynı zamanda sosyal ve kültürel unsurları da içermektedir. Anadolu kırsalındaki "Oda" kültürü, bunun en güzel örneklerindendir. Genellikle yetişkin erkeklerin bir araya geldiği bu köy odalarında toplantılar düzenlenir, eğlenceler organize edilir, güncel politik olaylar tartışılır, türküler söylenir, şiirler okunur ve tarihi vakalar ile destanlar anlatılır.¹⁴ Farklı bölgelerdeki benzer odalarda, yukarıda belirtilen faaliyetlere ek olarak sanat icra edilmekte olup, yardımlaşma amacıyla kararlar alınmaktadır. Ayrıca, odaya yeni katılan gençler de oda kültürünün bu tür inceliklerini deneyimleyerek öğrenme fırsatı bulmaktadır. Dolayısıyla, kırsal alanlara ait yapılar ve konutlar, kentlerdeki yapılaşmalardan farklı olarak, bir yandan işletme, eğitim kurumu ve yardımlaşma organizasyonu gibi çeşitli işlevleri aynı anda yerine getirebilmekte; bu işlevler arasındaki sınırları gözetmeksizin bütünsel bir şekilde faaliyetlerini sürdürebilmektedir.¹⁵

⁸ Abdullah Köse, "Türkiye'de Geleneksel Kırsal Konut Planları." *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7/2 (2005), 158-191.

Şahabettin Öztürk, "Geleneksel Bitlis Evlerinde Bahçe, Hayat ve Mutfak İlişkisi." *I. Uluslararası Doğu Anadolu Bölgesi Geleneksel Mutfak Kültürü ve Yemekleri Sempozyumu*, 51-60. Bitlis: Bitlis Eren Üniversitesi, 2009.

Gökçe - Kaya, "Geleneksel Kırsal Konut Tipolojileri", 36-56.

Yeliz Göğebakan, Duygu F. Saban, "Kültürel Özelliklerin Kırsal Mimariye Yansıması: Ceyhan Burhanlı Köyü Örneği." *Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi* 22 (2021), 32-63.

⁹ Göğebakan - Saban, "Kültürel Özelliklerin Kırsal Mimariye Yansıması: Ceyhan Burhanlı Köyü Örneği.", 33-34.

¹⁰ Köse, "Türkiye'de Geleneksel Kırsal Konut Planlarında", 160.

Öztürk, "Geleneksel Bitlis Evlerinde Bahçe Hayat ve Mutfak İlişkisi", 52.

Aslı Er Akan, Hilal Tuğba Örmecioğlu, "Geleneksel Üretim Biçimlerinin Kırsal Konutlar Üzerindeki Etkileri: Kızılcabölük Örneği". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9/43, (2016), 1040-1046.

Üftade Muşkara, "Kırsal Ölçekte Geleneksel Konut Mimarisinin Korunması: Özgünlük." *SEFAD* 37 (2017), 437-448.

¹¹ Karl Kropf, *The Definition of Built Form in Urban Morphology*. Doktora Tezi, University of Birmingham, Department of Geography, Faculty of Arts, 1993, 2.

¹² Er Akan - Örmecioğlu, "Geleneksel Üretim Biçimlerinin Kırsal Konutlar Üzerindeki Etkileri: Kızılcabölük Örneği", 1042.

¹³ Öztürk, "Geleneksel Bitlis Evlerinde Bahçe Hayat ve Mutfak İlişkisi", 52.

¹⁴ Avcı, "Kültürel Bellek Mekânı: Barak Odası Ve Geleneği", 1523.

¹⁵ Mehmet Adam, *Yerel Süreçleri Kullanan Depreme Dayanıklı Kırsal Konut Üretimi*. Ankara: TÜBİTAK Yapı Araştırma Enstitüsü, 1985, s.4.

Bütün bunların yanında, Anadolu kırsalındaki geleneksel yapıların mimari özellikleri incelendiğinde, farklı bölgelerdeki geleneksel konutların neredeyse tamamında biçimsel değişiklikler olmakla beraber ortak özelliklere sahip oldukları da görülmektedir. Bektaş'a¹⁶ atfen bu yapılarda doğaya, iklime ve çevre koşullarına uyum, iç ve dış mekân uyumu, ölçülerin insan bedeni temel alınarak oluşturulması gibi in çevre etkileşimi kaynaklı özellikler¹⁷ ile iki katlı yapılarda alt katın ambar ya da ahır olarak kullanımı, tek katlı yapıların yan taraflarında ahır, samanlık, odunluk, ambar vb. amaçlarla ek yapıların bulunması ve birçok yapının dış peyzajında belli bir sosyal, kültürel yaşam alanının bulunması şekilsel olarak genel benzerlikleri oluşturmaktadır. Yukarıdaki bilgiler dikkate alındığında, kırsal alanlardaki konutların sadece barınma ya da yatırım aracı olmanın ötesinde birçok farklı anlamı ve işlevi de bünyesinde bulundurduğu görülmektedir.¹⁸ Ancak, kırsal yapılara ait olan bu genel uyum ve benzerlikler günümüzde hızla özgün niteliklerini kaybetmekte ve kentsel alanlardaki yapılaşma biçimleriyle aynı doğrultuda gelişmektedir.¹⁹ Nitekim bu kentlere ait modern yapılaşma biçimini 6 Şubat depreminden sonra yapılan deprem konutlarında da görmek mümkündür. Bu nedenle, bu çalışmada, 6 Şubat 2023 depreminden en fazla etkilenmiş olan Hatay, Gaziantep, Kahramanmaraş ve Malatya illeri ile aynı fay hattı üzerinde yer alan Elazığ, Tunceli ve Bingöl illerinin kırsal kesimlerinde geçmişte yapılmış olan ve yeni yapılan deprem konutlarının, mevcut kırsal alanların çevresel özellikleri ile uyum derecesi, kırsal ailelerin ihtiyaçlarını ne ölçüde karşıladığı ve kırsal alandaki sosyal-kültürel yaşam üzerindeki olumlu veya olumsuz etkileri ele alınmıştır. Ayrıca, bu çalışmanın tartışma bölümünde, 1970 Gediz (Kütahya) depreminden sonra Gediz ilçesinin kırsal alanında inşa edilen deprem konutlarının, olası yeni bir depreme karşı dayanıklılığı ve kırsal yaşama uygunluğu incelenmiş ve "Yerel Süreçleri Kullanan Depreme Dayanıklı Kırsal Konut Üretimi" başlıklı araştırma projesi ile karşılaştırılarak belirli çıkarımlar yapılmıştır. Bu karşılaştırmaların amacı, geçmişte yapılmış deprem konutları ile günümüzde inşa edilen ve inşa edilmekte olanlar arasındaki ilişki ve farklılıkları ortaya koymak, ayrıca Türkiye'nin kırsal kesimlere yönelik planlama çalışmalarında ne tür ilerlemeler ve değişimler yaşandığını ortaya koymaktır. Buna yönelik olarak seçilen 7 köyde odak grup görüşmeleri yapılmıştır.

2. Metodoloji:

Çalışmada temeli Antik Yunan'a kadar giden ve Durkheim tarafından güvenilir bir bilimsel yönetime dönüştürülerek önemli bir sosyal araştırma yöntemi olan karşılaştırma yöntemi kullanılmıştır.²⁰ Sosyoloji, siyaset bilimi, iletişim, eğitim, tarih, edebiyat, coğrafya vb. birçok sosyal alanda²¹ sıkça kullanılan bu yöntem mutlak suretle zaman ve mekân boyutu göz

¹⁶ Cengiz Bektaş, *Halk Yapı Sanatı*. İstanbul: Literatür Yayınları, 2001.

¹⁷ Er Akan - Örmecioğlu, "Geleneksel Üretim Biçimlerinin Kırsal Konutlar Üzerindeki Etkileri: Kızılcabölük Örneği", 1041.

¹⁸ Yahya Aydın, "Deprem ve Konut." *Deprem ve Toplum: Sosyalbilimsel Projeksiyonlar*. ed. Fahri Çakı - Kadir Canatan. 377-390. İstanbul: Çizgi Kitabevi, 2023.

¹⁹ Gül - Bostan - Akın, "Kırsal Yerleşimlerde Yerel Kimlik ve Mekânsal Tasarımın Önemi", 380.

²⁰ Coşkun San, "Karşılaştırma Yönteminde Zaman ve Mekân." *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 48/1 (1993), 155.

²¹ Ragin, Charles - Zaret, David. "Theory and Method in Comparative Research: Two Strategies." *Social Forces* 61/3 (1983), 731-754.

Kemal Aydın, Uğur Baran Hanağası, "Sosyoloji ve Siyasal Araştırmalarda Karşılaştırmalı Yöntem". *KOSBED* 33, (2017), 57-86.

Danijela Milošević, Jelena Maksimovic, "Methodology of Comparative Research in Education: Role and Significance." *International Journal of Cognitive Research in Science* 8/3 (2020), 155-162.

Yalansız, Nedim. "Karşılaştırmalı Tarih: Tarih Öğretiminde Yeni Bir Yaklaşım." *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2/9 (2009), 493-498.

Emel Kefeli, "Karşılaştırmalı Edebiyat: Tanım, Yöntem ve İncelemeler." *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 4/8 (2006), 331-350.

önünde bulundurulmuş kullanılmıştır. Nitekim çalışma sahasındaki köylerin öncelikle eski yerleşim alanları ile yeni yerleşim alanları ve konutların eski tipleri ile deprem sonrası yapılan tipleri karşılaştırılmıştır. Böylece karşılaştırma yapılan mekânın zamansal süreçteki değişimi incelenerek yöntemin kullanımındaki güvenilirlik sağlanmıştır. Çalışmada, karşılaştırmalar farklı alanlarda farklı zaman dilimindeki değişimler ele alınarak yapılmıştır. Örneğin 1966 Bingöl depremi sonrasında Bingöl'ün Yedisu ilçesindeki Oğuldere köyünde, 1986 yılında inşa edilmiş olan deprem konutları incelenirken, 1992 Pülümür (Tunceli) depremi sonrasında Pülümür'ün Hocalı köyünde yapılan konutlar örneklem olarak alınmıştır. Böylece Türkiye'de geçmişte yapılan deprem konutlarının özellikleri ve bunların yer seçimi hakkında önemli bilgilere ulaşılmıştır. Bu zamansal değişimin devamlılığını ortaya koymak için 2020 Elazığ depremi ve 2023 Kahramanmaraş depremleri sonrasında kırsal alanlarda yapılan konutların incelenmesi ile devam edilmiştir. 2020 Elazığ depremi için de Eskibalta (Bingöl), Kürk ve Cumhuriyet (Elazığ) köyleri örneklem köyler olarak seçilmiştir. 2023 Kahramanmaraş depremi için ise Büyüknacar (Kahramanmaraş), Çubuklu (Hatay) ve Cumhuriyet (Malatya) köylerinde arazi çalışması yapılmıştır. Böylece zamansal değişim dikkate alınarak Türkiye'de depremler sonrasında farklı zamanlarda, farklı kırsal alanlarda yapılan konutların ekonomik ve sosyo-kültürel yaşama uygunluğu veya yeterliliği daha objektif olarak değerlendirilmiştir. Bunun yanında yine karşılaştırma yöntemi kullanılarak Türkiye genelinde geçmiş dönemdeki depremlerden sonra yapılan konutların bulunduğu kırsal alanlardaki ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçları ne düzeyde karşıladığı ve günümüzde yapılanlardan farkları veya benzerlikleri de literatür üzerinden karşılaştırılarak yapılmıştır. Böylece depremle yaşamak zorunda olan Türkiye'de, kırsal alanlara yönelik mevcut ve geçmişteki konut projelerinin durumu, değişimi ve dönüşümü Türkiye'nin kırsal konut planlamasındaki politik değişimler ve dönüşümlerle birlikte ele alınarak karşılaştırılmıştır.

Karşılaştırmalı yöntemin yanında çalışmada, 4 farklı dönemde, en az 5, en fazla 14 kişilik ekipler ile Doğu Anadolu Fayı hattı üzerinde yer alan Çubuklu köyü (Hatay), Büyüknacar köyü (Kahramanmaraş), Cumhuriyet köyü (Malatya), Cumhuriyet ve Kürk köyleri (Elazığ), Hacılı köyü (Tunceli) ile Eskibalta ve Oğuldere (Bingöl) köyleri örneklem olarak alınmış ve bu köylere arazi çalışması yapılmıştır. Yapılan bu arazi çalışmaları ile hem odak grup görüşmelerinde köylülerin konutlarla ilgili görüşleri alınmış hem de gözlem yapma imkânı sağlanmıştır. Nitel araştırmalarda en çok kullanılan tekniklerden biri olan odak grup görüşmeleri sayesinde hem hızlı hem daha güvenilir bilgi elde edilebilmekte ve aynı zamanda bu görüşmelerde bireyler üzerinde gerginlik daha az olduğu daha samimi fikir ve duygulara erişilebilmektedir.²² Yukarıda belirtildiği gibi görüşmelerin samimi bir ortamda geçmesi durumunda bireylerin mevcut konu hakkındaki düşünceleri, duyguları, eğilimleri, algıları ve alışkanlıkları ile çok daha detaylı, çok boyutlu ve derinlemesine nitel bilgi elde etmek mümkün olmaktadır.²³ Nitel araştırmalardaki bu olumlu özelliklerinden dolayı arazi çalışmalarında moderatör ve raportör eşliğinde köy kahvesi, cami avlusu, muhtarlık vb. alanlarda, genelde muhtar eşliğinde rastgele ortamda bulunan 5-9 kişilik gruplar ile odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Odak grup görüşmelerinden elde edilen metinlerden betimlemeye de başvurulmuştur. Özellikle mevcut durum ve sorunların tespiti yapılırken betimleme tekniğinden sıkça yararlanılmıştır. Sosyal bilimlerde sıkça kullanılan araştırma yöntemlerinden biri olan betimsel analiz²⁴ ile araştırmacının mevcut durumu yorumlaması ve fikir edinmesi

²² Cem Gülcan, "Nitel Bir Veri Toplama Aracı: Odak (Focus) Grup Tekniğinin Uygulanışı ve Geçerliliği Üzerine Bir Çalışma." *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü e-Dergisi* 4/2 (2021), 94-109.

²³ Ömay Çokluk, Kürşad Yılmaz, Ebru Oğuz, Nitel Bir Görüşme Yöntemi: Odak Grup Görüşmesi." *Kuramsal Eğitimbilim* 4/1 (2011), 95-107.

²⁴ Bilal Görentaş, Nizamettin Yiğit, "Kilis'te Sosyo-Mekânsal Ayrışma, Sınır ve Kimlik." *Asia Minor Studies* 12/1 (2024), 106-122.

daha da kolaylaşmaktadır. Böylece çalışmada ortaya konan durumlar bir nevi betimsel analiz ile de desteklenmiştir.

Çalışmada arazi çalışmaları esnasında yapılan gözlemler yoluyla da birçok çıkarımda bulunulmuştur. Coğrafya araştırmalarında kullanılan en kadim yöntemlerden biri olan gözlem yöntemi sayesinde mevcut durumun tespiti yapılarak yorumlanmıştır. Köylerin mevcut durumları ve yeni yapılan konut alanları ayrıca ele alınmıştır. Bunun için öncelikle Google Earth programında mevcut köy alanında bulunan yerleşmeler ile deprem amacıyla yapılan yerleşmelerin çizimleri yapılmış, bunlar ArcGIS programına aktarılmış ve bu programda köylerin eski yerleşim alanları ve düzeni ile yeni yapılan konut alanları ve düzenleri görselleştirilmiştir.

3. Analiz:

6 Şubat Kahramanmaraş depremleri sonrasında kırsal yerleşimler de ciddi şekilde incelenmiştir. Bu kapsamda, Doğu Anadolu Fay Zonu üzerinde yer alan kırsal konutların afet sonrası yeniden inşa sürecindeki mekânsal, yapısal ve işlevsel özelliklerini analiz etmek amacıyla arazi çalışması yapılmıştır. Çalışmada farklı köylerde elde edilen veriler, plan şemaları, kullanıcı görüşmeleri ve köy yetkililerinden edinilen bilgiler ile hem deprem öncesi konut tipolojileri hem de afet sonrası kalıcı konut uygulamaları yapılış yılları dikkate alınarak karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Analiz süreci dört ana başlık altında ele alınmıştır.

3.1. Kırsal Konutların Yapısal Özellikleri:

Deprem öncesinde kırsal konut inşasında geleneksel teknikler tercih edilmiştir. Bu yöntemler arasında, yığma kagir sistemler, yerel malzemelerden biri olan taşın kolay temini ve dayanıklılığı sebebiyle, uzun yıllar boyunca tercih edilmiştir. Bu yapım tekniğinde, duvarlar hem taşıyıcı hem de ayırıcı görevleri üstlenmektedir. Ancak, yığma kagir sistemin herhangi bir sarsıntıya karşı rijit davranması ve yapı esnekliğinin düşük seviyede olması, deprem gibi afetlere karşı sorunlara yol açabilmektedir. 6 Şubat depremlerinin ardından gerçekleştirilen saha gözlemlerinde Fotoğraf 1’de deprem sonrası yapı çatı bölümünden zarar görmüş olmasına rağmen taşıyıcı sistemin ayakta kaldığı görülmektedir. Buna ek olarak, çatı malzemesinin ahşap ya da metal levha (sac) olduğu görülmektedir. Ancak metal levhanın zaman içerisinde paslanması ile birlikte tespit edilen çöküntüler taşıyıcı sistemin zayıfladığını göstermektedir.

Fotoğraf 1: Tunceli İli, Pülümür İlçesi, Hacı Köyü

Yapılan saha çalışmasında bir diğer örnek ise, yığma kâgır ve betonarme karkas tekniğinin hibrit olarak kullanıldığı konutlardır. Bu yaklaşımda alt katta yer alan bodrum alanının çoğunlukla depolama ya da ahır gibi işlevlerde kullanılması hedeflenmiş; bu nedenle hem taşıyıcılığın artırılması hem de nem ve rutubete karşı dayanıklılığın sağlanması için taş yığma kâgır sistemi tercih edilmiştir. Üst katta ise, daha hafif ve hızlı uygulanabilir bir çözüm olarak tuğla malzemesi ile birlikte betonarme karkas sistemi kullanılmıştır. Bu tip hibrit uygulamalar,

kırsal konutlarda malzeme temini, ekonomik koşullar ve işlevsel ihtiyaçlar doğrultusunda şekillenmekte; aynı zamanda deprem sonrası performans açısından farklı zayıflık ve dayanım biçimlerini ortaya koymaktadır.

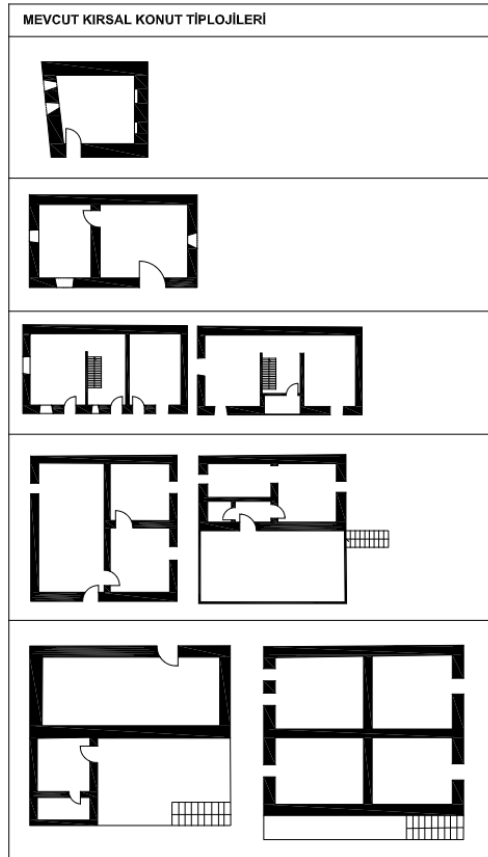
Fotoğraf 2: Hatay İli, Kırıkhan İlçesi, Delibekirli Köyü

3.2. Konut Plan Şemaları ve Mekânsal Organizasyon:

Kırsal alanlardaki yaygın konut tipolojileri incelendiğinde, taş, kerpiç ve ahşap gibi malzemelerin tercih edildiği görülmektedir. Bu malzemeler yerel bağlamda kolay ulaşılabilir, işlenebilir ve uygulanabilir niteliktedir. Bu yapıların genel özelliği, taş temeller tercih edilerek yığma sistem duvar örgüsüyle tüm sistemin yüklerinin eşit bir şekilde yaymasıdır. Ayrıca yapıda yer alan yatay yüklerin dağıtılmasını sağlayan ahşap hatıllarla desteklenmesidir. Yapısal olarak belirtilen özellikte olan konutların iç mekan tasarımı günümüz koşullarından oldukça farklıdır. Plan tipleri beş ayrı kategoride incelenebilir (Şekil 1). İlk olarak tek mekanlı plan tipinde, konut sadece tek odadan oluşmaktadır ve uyuma, oturma, yeme-içme işlevleri aynı mekanda görülmektedir. Depolama alanı olarak duvar içi nişler kullanılmaktadır. Islak hacim genel olarak mekan dışında yerleştirilmiştir. İkili mekan plan tipinde ise birbirine bağlı iki oda yer almaktadır. Giriş olarak nitelendirilen alan sofa olarak kabul edilir ve gündelik yaşam bu alanda devam eder. Diğer mekan ise uyku ve dinlenme alanı olarak kullanılır. Bu plan tipinde aile mahremiyetinin varlığı net olarak görülmekte olup basit bir şekilde mekansal ayrışma da söz konusudur. Üçüncü olarak çok odalı ve orta hol düzenli plan tipinde, birden fazla oda ile birlikte sirkülasyonun sağlanması için bir hol mekanı bulunmaktadır. Bu plan tipinde hane halkının sayısı ile doğru orantılı olarak oda sayısı ve mekan çeşitliliği artmıştır. İhtiyaç doğrultusunda yaşama, depolama, uyku bölümleri gibi alanlara yer verilmiştir. Buna ek olarak giriş mekanının doğrudan oturma-yaşama alanına açılması, kırsal yerleşimlerde hane halkı dışındaki bireylerin eve kabulünün gündelik yaşam ile iç içe olduğunu göstermektedir. Bir sonraki grupta yer alan plan tipinde merdiven bağlantısının kullanılması ile her katın ayrı

işlevlerde kullanılma durumu görülmektedir. Genel olarak zemin kat ahır, depo veya kiler olarak kullanılırken, üst kat ise barınma işlevi için tercih edilmektedir. Bu sayede kırsal konut tipi yaşam içindeki tercih edilen tarım ya da hayvancılık gibi faaliyetleri desteklemektedir. Son gruptaki plan tipinde ise çok odalı ve düzenli bir mimari kurgudan meydana gelmektedir. Ayrıntılı olarak incelendiğinde bu planda mekanlar daha sistematik bir şekilde tasarlanmıştır. Kullanıcı ihtiyaçlarına göre farklı işlevler için ayrı odalar yer almaktadır. Hane halkının fazla olması veya kuşaklar arası birlikte yaşama gibi durumlarda bu tip konutlar tercih edilmektedir.

Saha çalışması sonrası elde edilen fotoğraflar, teknik çizimler ve birebir görüşmeler deprem sonrası kırsal kalıcı konut tipolojilerinin geçmişe göre oldukça değiştiğini göstermektedir. Betonarme karkas sistemden oluşan konutlar, belirli bir mimari ve mühendislik hesabına tabi tutulmuştur. Buradaki temel amaç olası depremlere karşı daha dayanıklı bir taşıyıcı sistem oluşturmak ve deprem yönetmeliğine uygun bir projelendirme sürecine sahip olmasıdır. Şekil 2’de deprem sonrasında uygulanan kalıcı konut tipolojilerine yer verilmiştir. Şekildeki plan şemaları, güncel konut yaşam standartlarını karşılamasının yanında kırsal yaşam ihtiyaçlarını da cevap vermeyi hedefleyen tasarım kararları dikkat çekmektedir. Elazığ, Bingöl ve Tunceli’de yer alan kırsal yerleşimlerde uygulanan konutlar 2+1 ve tek katlı olmakla birlikte üretim ve kullanıcıya erişim kolaylığı açısından öne çıkmaktadır. Ayrıntılı olarak incelendiğinde konutta bir hole bağlanan iki adet uyku alanı, bir adet yaşam alanı ve ıslak hacimler yer almaktadır. Yarı açık alan olarak kabul edilen balkonların bir oda büyüklüğünde olması, kırsal yerleşimlerdeki afet öncesi açık alanda yaşama sürecine bir atıf olarak görülmektedir. Konut büyüklüğü çekirdek aile için yeterli olarak kabul edilse de, kırsal bölgelerde sıkça rastalanan çok çocuklu ve geniş aile yapısı için mekansal açıdan sınırlı bir çözüm oluşturmaktadır. Buna ek olarak geleneksel yerleşimlerde görülen erzak depolama ya da tarımla ilgili aletler için mekanların bu tipolojide karşılığı bulunmamaktadır.

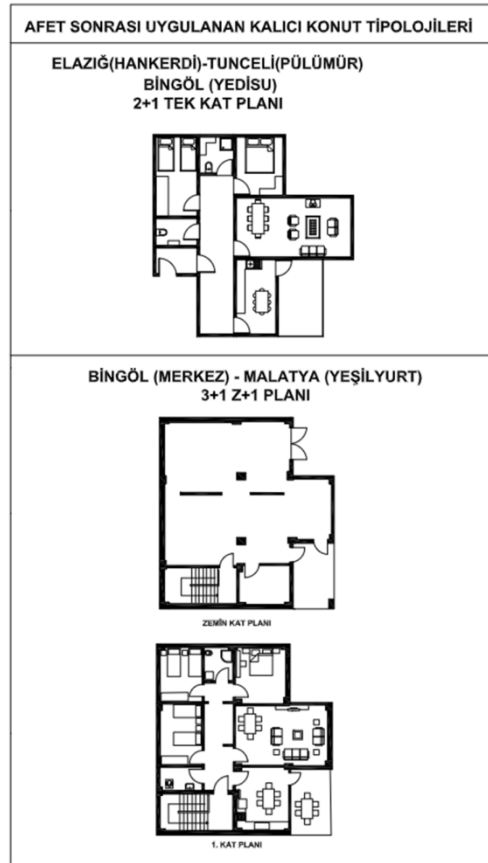

Şekil 1: Mevcut Kırsal Konut Tipolojileri

Kalıcı konut örneklerinden bir diğeri ise Bingöl ve Malatya’da yer alan kırsal yerleşimler için tasarlanan 3+1, zemin artı bir katlı konutlardır (Şekil 2). Konut tipolojisi ayrıntılı olarak incelendiğinde zemin kat, afet öncesi ailelerin çoğunlukla ahır ve depolama olarak kullandığı zemin kat ile benzerlik göstermektedir. Bu katta depo, giriş holü ve kullanıcı ihtiyacına göre değişkenlik gösterecek bir boş alan bulunmaktadır. Üst kat ise kullanıcıların yaşam alanı olarak kabul edilmektedir. Bu katta bir adet yaşam alanı, üç adet uyku alanı ve ıslak zeminler yer almaktadır. Diğer örneklerle karşılaştırıldığında bu plan tipi kırsal yerleşimlerdeki geniş aileler için daha uygun olduğu görülmektedir. Geleneksel kırsal konutlarda yer alan ahır ve depolama olarak kullanılan zemin kat mekanlarının, yeni tipolojide servis alanları ve giriş holüyle desteklenmesi tasarımcıların kültürel sürekliliğe dikkat ettiğini açıkça göstermektedir.

İlgili konut tipolojilerine genel olarak bakıldığında, kırsal yerleşimlerdeki afet öncesi plan formlarından farklılaştığı ancak işlevsellik ve güncel yaşam standartları açısından belirli artıları olduğu söylenebilir. Ancak bu konutlar çoğunlukla standart tip projeler üzerinden uygulanmış, yerel yaşam biçimleri ve geleneksel mekânsal kurgular göz ardı edilmiştir. Kırsal toplumun benimsediği sosyo-kültürel yapısında yer alan çok amaçlı büyük açıklıklı mekân kullanımı, açık ve kapalı alan entegrasyonu, kültürel mahremiyet ihtiyacı için çok oda gereksinimi, tarım ve hayvancılık için gerekli olan mekânsal ihtiyaçların karşılanması gibi faktörler inşa edilen kalıcı konutların tartışılabilir yönlerini oluşturmaktadır. Bu bakış açısı, tasarımcı ve uygulayıcıların konut üretim sürecinde yalnızca yapısal güvenliğin değil kültürel değerlerin ve benimsenen yaşam biçimlerini de dikkat etmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Afet öncesi ve sonrası kırsal yerleşimler karşılaştırmalı olarak değerlendirildiğinde, afet öncesi konutların düşük maliyetli ve genelde yerel malzeme, işgücü ile inşa edildiği ve kültürel açıdan uyumlu çözümler barındırdığı açıkça görülmektedir. Afet sonrası kalıcı konutlarda ise yapısal güvenlik açısından yönetmeliklere uygun, belirli mühendislik standartlarını içeren ancak kültürel bağlamı göz ardı eden tekelleşmiş plan şemaları görülmekte ve kullanıcı odaklı tasarım sınırlı kalmaktadır.

Şekil 2: Afet Sonrası Uygulanan Kalıcı Konut Tipolojileri

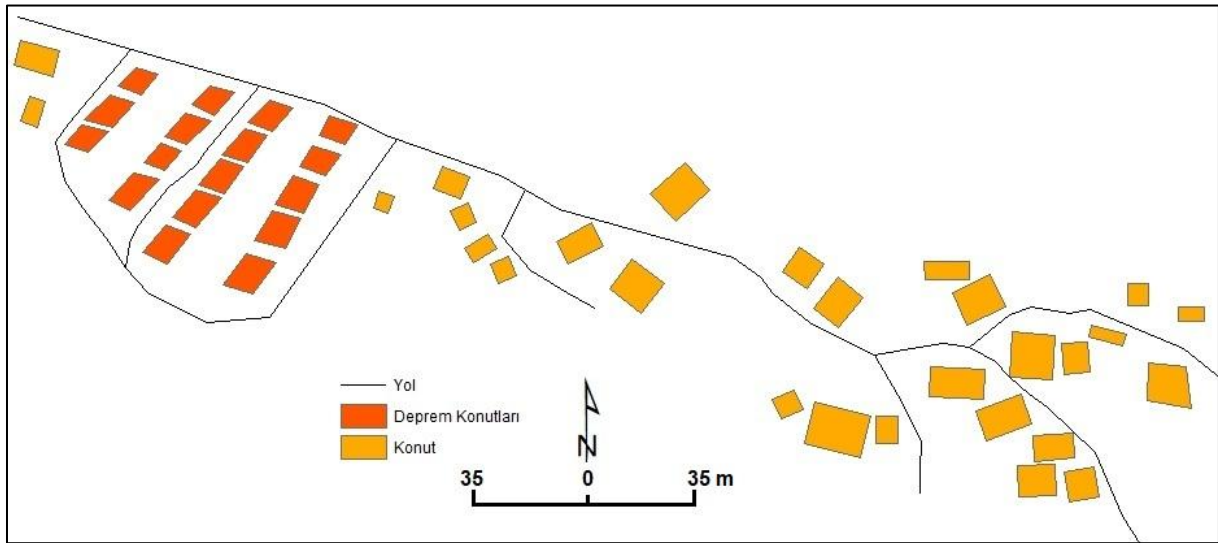
3.3. Afet Sonrası Yeniden İnşa Sürecinde Yerleşim Alanlarının Dönüşümü

Çalışmanın bu aşamasında afet sonrası yeniden inşa sürecinde yerleşim alanlarının dönüşümünü ve değişimini ortaya koymak amacıyla köylerin seçimi yapılırken özellikle eski yeni yerleşim alanlarının uzaklığı, ekonomik faaliyetleri ve farklı illerde olması gibi farklılıkların olmasına dikkat çekilmiştir. İlgili köylerin deprem öncesi ve deprem sonrası yerleşim düzeni karşılaştırmalı olarak Şekil 3'te görülmektedir. Bu şekiller dikkate alındığında eski köy yerleşmelerinin dağınık evler, düzensiz sokaklar ile karşımıza çıktığı ve böylece organik bir yapıya sahip oldukları görülmektedir. Belirli bir düzene sahip olmadığı köylerin yerleşim düzenleri açısından organik bir yapıya sahip oldukları görülmektedir. Bu durum çalışma alanındaki köylere özgü olmayıp Türkiye ve dünya genelinde de karşımıza çıkmaktadır. Parçalı ve plansız olan bu gelişim büyük ölçüde sosyo-ekonomik ve kültürel olaylar ile ilişkilidir. Buna karşılık deprem sonrasında inşa edilen yeni yerleşim planı incelendiğinde, uzman desteği ile daha düzenli bir planlama yaklaşıma sahip olduğu görülmektedir. Konutlar belirli bir düzen halinde yerleşimi tasarlanmış, yol aksları hiyerarşik bir düzende kurgulanmıştır. Buna ek olarak yerleşim alanı içerisinde tanımsız alanlar da belirli bir düzen halinde olduğu görülmektedir. Deprem sonrası tercih edilen planlama süreci daha kontrollü, düzenli ve güven odaklı olduğu söylenebilir. Fakat kırsal yerleşimin öncesinde benimsediği planlama yaklaşımından bu düzene geçişin yerel morfolojiyi değiştirdiği ve mekânsal yapılanmayı yeniden şekillendirdiği gibi aynı zamanda sosyo-kültürel düzen ile ekonomik faaliyetleri de yeniden yapılandırmıştır.

Şekil 3'te verilmiş olan köylerin deprem öncesi köy yerleşim alanı ve düzeni incelendiğinde düzensiz ve dağınık bir yerleşim planı olduğu görülmektedir. Bu düzensiz yerleşim morfolojisi, kırsal yerleşimlerin geleneksel gelişim özelliklerini yansıtmaktadır. Deprem sonrası benimsenen yerleşim planında ise iki ayrı bölgeye ayrılmış tasarım yaklaşımı dikkat çekmektedir. Konutlar belirli bir düzende sıralanmış, yol aksları yerleşim içerisinde belirli bir hiyerarşik düzene sahiptir. Şekil 3, 4 ve 5'teki Oğuldere (Bingöl), Hacılı (Tunceli) ve Kürk (Elazığ) köyleri hem az haneli hem de yapılan deprem konutları sayısı az olduğu için düzen açısından çok fazla değişime uğramamışlardır. Nitekim bunlarda yapılan deprem konutlarının sayısının da az olması yer seçimini de kolaylaştırmıştır. Bu nedenle bu köylerde yapılmış olan deprem konutları mevcut köy yerleşmesinin içinde bir nevi yerinde dönüşüm şeklinde yapılmıştır. Bu köylerde yapılan deprem konutları her ne kadar toplu olsa da eski köy yerleşmesi içinde kaldığından yeni konut sahiplerinin ekonomik faaliyetlerini olumsuz etkilememiştir. Bununla beraber bu konutlarda da iç içe yapı düzeni özel yaşam alanını kısmen kısıtlamış olduğunu söylemek mümkündür.

Şekil 3: Oğuldere Köyünün (Bingöl, Yedisu) Eski ve Yeni (1986) Yerleşim Düzeni

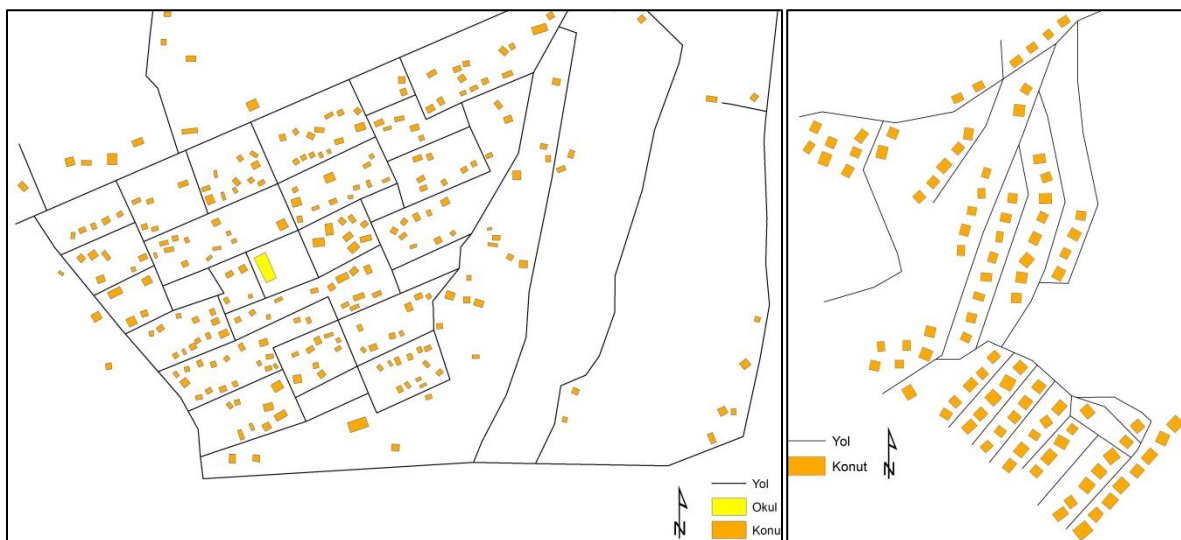

Şekil 4: Hacılı Köyünün (Tunceli, Pülümür) Eski ve Yeni Yerleşim (1992-1995) Düzeni

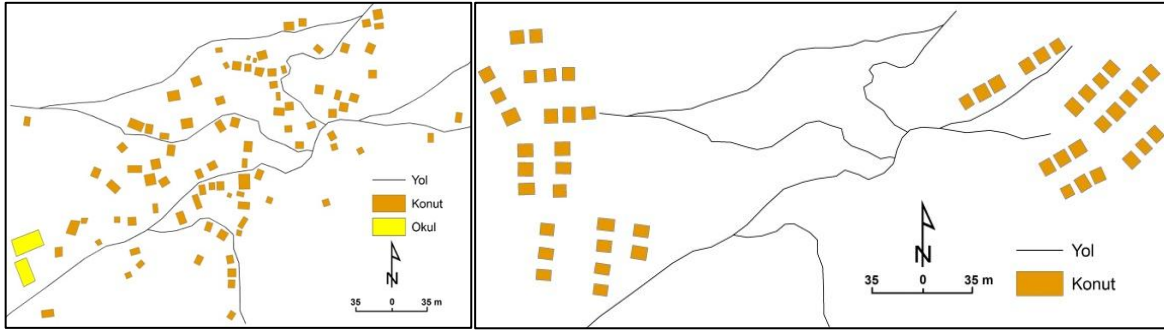

Şekil 5: Kürk Köyünün (Elazığ, Sivrice) Eski ve Yeni Yerleşim (2003 ve 2020) Düzeni

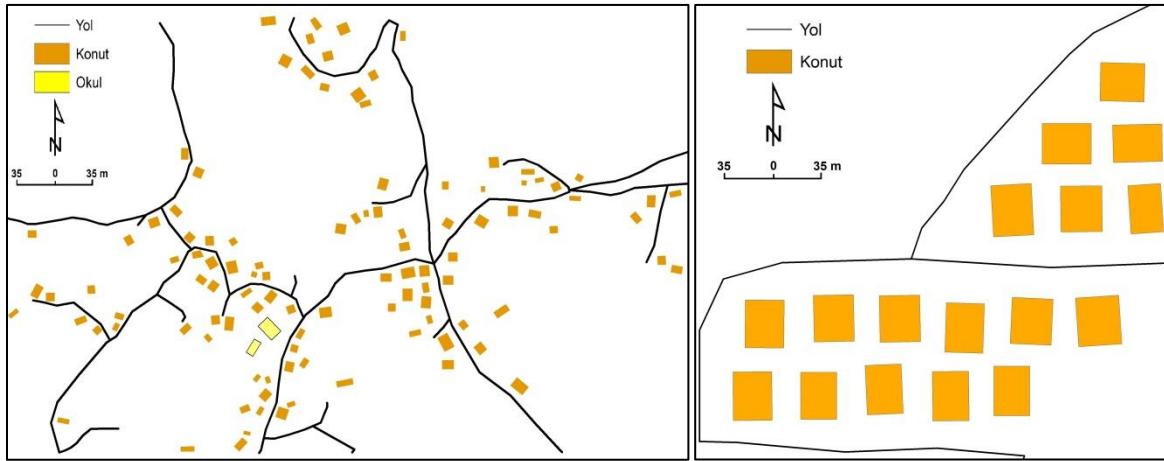
Bu üç köyün aksine örneğin Büyüknacar (Kahramanmaraş), Cumhuriyet (Malatya) ve Çubuklu (Hatay) köylerinin çok kalabalık olması ve zemin yapılarının olası afetlere karşı güvenilir olmadığı gerekçesi ile çözüm olarak köylerin yakınındaki sağlam zeminlere konumlandırıldığı söylenebilir (Şekil 6, 7, 8). Yerleşim düzeni ise kırsal yerleşim yaklaşımından uzak, planlı ve güncel bir yerleşim modelini yansıtmaktadır. Bu durum düzensiz yerleşime sahip kırsal alanlarda tehditlerin, depremin meydana gelmesiyle birlikte yapısal ve mekânsal olarak radikal bir şekilde dönüştürülerek fırsata çevrildiğini göstermektedir. Örneğin Büyüknacar köyünde yapılması planlanan konut sayısının fazlalığı ve zemin yapısı nedeniyle zorunlu olarak iki farklı mahalleye bölünmüştür. Köy alanının yer değiştirmek zorunda kalması Büyüknacar köylüleri için ekonomik faaliyetlerin kısıtlanması ve ev teslimatları kura ile gerçekleştiği için komşuluk ilişkilerinin tamamen değişmesi anlamına gelmektedir. Cumhuriyet köyü ise tek bir parsel üzerinde kurulmuş olmakla birlikte yer değişimi nedeniyle Büyüknacar köyünde olduğu gibi hem ekonomik hem de sosyal ilişkiler açısından problemler yaşayacaktır.

Şekil 6: Cumhuriyet Köyünün (Malatya, Yeşilyurt) Eski ve Yeni Yerleşim Düzeni

Şekil 7. Büyüknacar köyünün (Kahramanmaraş, Pazarcık ve ilçe) eski ve yeni yerleşim düzeni.

Şekil 8: Çubuklu Köyünün (Hatay, Samandağ) Eski ve Yeni Yerleşim Düzeni

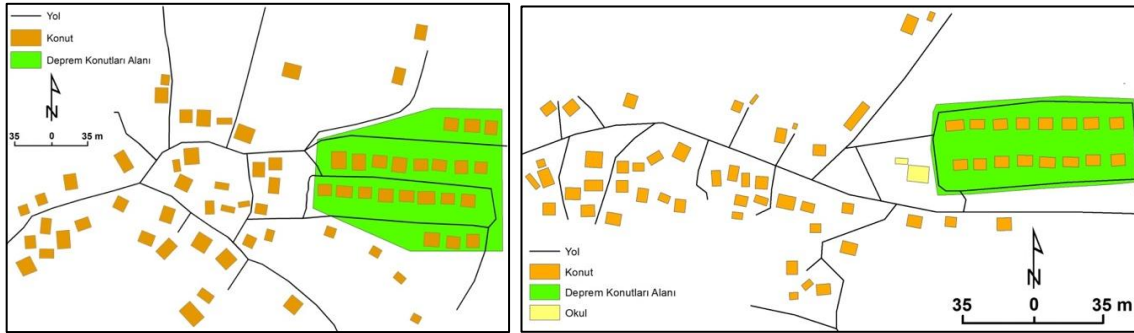

Fotoğraf 3: 2025 yılında Hatay'ın Çubuklu Köyünde Yapılmış Deprem Konutları ve Alanı

Zemin yapısından dolayı yerinde dönüşüm yerine Büyüknacar ve Cumhuriyet (Malatya) köylerinde olduğu gibi iki farklı alanda yapılması planlanmış olan Çubuklu köyünde de birçok problemin olduğu tespit edilmiştir. Toplamda 42 tane hak sahipliği bulunan köyde tüm konutlar için tek bir uygun zemin bulunamadığından köy iki farklı alana bölünmüş ve 17 konutun bulunduğu alandaki konutlar tamamlanmış olup hak sahiplerine kura ile teslim edilmiştir. Teslimatı yapılan bu konut alanında yaptığımız arazi çalışmasında mevcut konut alanlarının yapıldığı alanda sel riskinin olduğu iddia edilmiştir. Bu durum deprem kaynaklı tehlikenin azaltılmasına karşılık diğer risklerin biraz daha göz ardı edildiğini göstermektedir.

Bunun yanında bu yeni konut alanında komşuluk ilişkilerinin de sağlıklı olmadığı görülmektedir. Nitekim daha önceki köy alanında birbirine uzak olan iki aile yeni konut alanında kura ile yan yana düşmüştür. İyi ilişkiler içinde olmayan bu iki aile bir birleri ile komşuluk bağı kurmamak için Fotoğraf 3’te de görüldüğü gibi iki konutun arasına duvar örmeye başlamıştır.

Çalışma kapsamında şekil 9’da incelenen diğer iki örneklem ise Durupınar (Hatay) ve Cumhuriyet (Elazığ) köyleridir (Şekil 9). İnceleme alanındaki diğer yerleşimlere kıyasla bu köylerde depremde kaynaklı yıkım daha sınırlı ve kısmi düzeyde gerçekleşmiştir. Zeminin depreme uygun yapıda olması nedeniyle bu iki köy yerleşmesindeki yeni deprem konutları hemen köyün bitişiğindeki alanlara yapılmıştır. Aslında her iki yerleşmede de yerinde dönüşüm imkanı sağlanmış fakat yerinde dönüşüm için çelik konstrüksiyon şartı getirilmiştir. Bu nedenle köylüler çelik konstrüksiyon yerine yeni konut alanlarını tercih etmiştir. Bu her iki köyde de deprem konut alanlarının eski yerleşimin içinde veya yakınında yer alması bir avantaj sağlamış ve köylülerin ekonomik faaliyetlerinde herhangi bir sınırlamaya sebep olmamıştır. Dolayısıyla depreme dayanıklı zeminin varlığı bu köyler de kısmen de olsa bir avantaj olarak ortaya çıkmış ve köyün mevcut alanı ve çevresinde yaşamın sürmesine olanak tanımıştır.

Şekil 9: Durupınar (solda), Cumhuriyet Köyünün Eski ve Yeni Yerleşim Düzeni (sağda)

Buna rağmen, yeniden inşa sürecinde uygulanan yerleşim stratejileri mevcut kırsal dokuyla belirgin bir farklılık oluşturmıştır. Afet öncesinde bölgenin coğrafi yapısına ve kırsal yaşam dinamiklerine doğal bir şekilde uyum sağlamış olan dağınık yerleşim tipolojisi; yerini tip projelerden oluşan, birbirine oldukça yakın ve grid (ızgara) şekilde planlanmış afet konutlarına bırakmıştır. Geleneksel kırsal yerleşimlerde konutlar arasında bırakılan geniş açıklıklar, rastgele oluşmuş boşluklar olmaktan ziyade çok boyutlu işlevlere sahip mekânlardır. Bu geniş aralıklar, hane halkının mahremiyetini güvence altına alırken; aynı zamanda tarımsal üretimin sürdürülmesi, hasadın işlenmesi ve hayvancılık faaliyetleri için vazgeçilmez olan özelleştirilmiş mekânları tanımlamaktadır. Ancak, yeni planlanan afet yerleşkelerindeki mekânsal sıkışıklık ve standartlaştırılmış parselasyon düzeni, kırsal yaşamın bu temel gereksinimlerini göz ardı etmiştir. Sonuç olarak, salt fiziksel barınma ihtiyacı merkeze alınarak geliştirilen bu yeni yerleşim modeli, yerel halkın tarihsel süreçte benimsediği üretim pratikleri ve sosyo-kültürel yaşam biçimiyle doğrudan bir uyumsuzluk sergilemektedir.

İncelenen örneklem köylerin genel olarak deprem öncesi ve sonrası yerleşim dokuları incelendiğinde, araştırma kapsamındaki diğer köylerde gözlemlenen mekânsal dönüşüm pratiklerinin burada da tekrarlandığı görülmektedir. Afet öncesi mekânsal kurguya bakıldığında; ana bir ulaşım omurgası etrafında şekillenen ve organik olarak gelişmiş tali yollarla desteklenen, esnek bir kırsal yerleşim karakteri öne çıkmaktadır. Bu geleneksel doku, yerel halkın ihtiyaçlarıyla zaman içinde bütünleşmiş doğal bir yerleşim dinamiğini yansıtmaktadır. Buna karşın, deprem sonrası yeniden inşa sürecinde bu organik dokunun yerini, modern planlama paradigmalarını temel alan katı bir geometrik düzenin aldığı tespit edilmiştir.

Yeni yerleşim planında konutlar, keskin bir hiyerarşik yol ağı içerisinde yerleştirilmiş; iki ana yapı adası formunda kümelenerek bu adaları çevreleyen basit ve şematik bir ulaşım ağı kurgulanmıştır. Ortaya çıkan bu radikal değişim, afet sonrası yeniden yapılanma politikalarının kırsal alanların kendine has mekânsal kimliğini ve yer hafızasını nasıl sildiğini açıkça ortaya koymaktadır. Böylece kırsalın kendi dinamiklerine göre şekillenmiş özgün dokusu, yerini bağlamından kopuk ve çok daha standartlaştırılmış tek tip bir yerleşim modeline bırakmıştır.

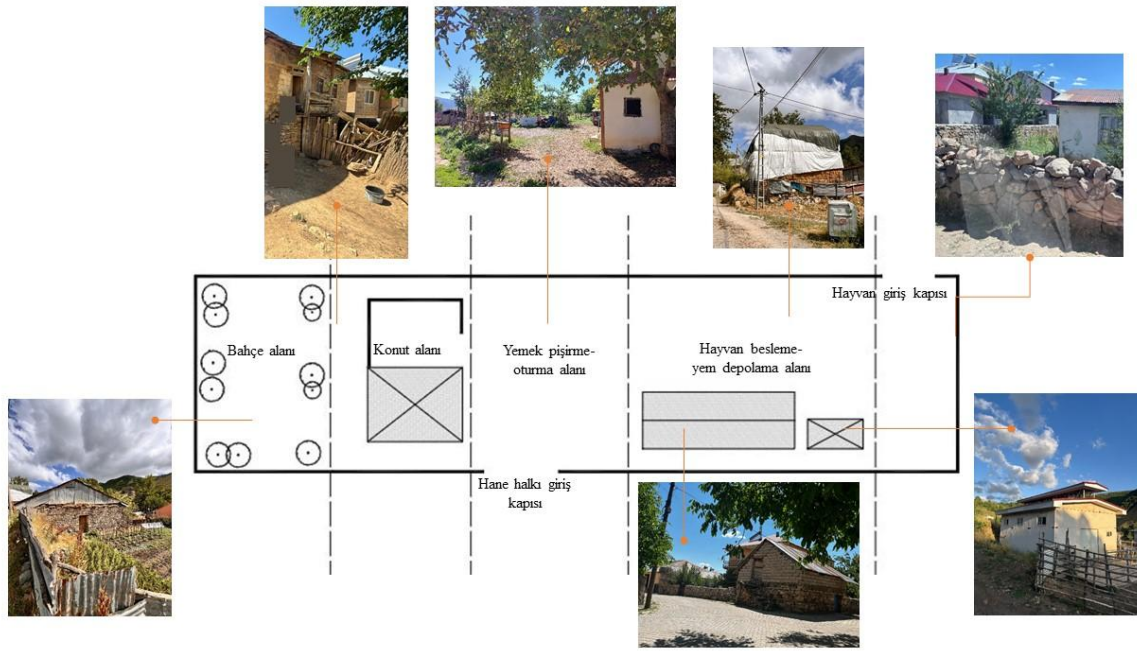
Gerçekten de dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de kırsal yerleşmeler organik saçak yapısına sahip olup bazen dar, bazen daha geniş olabilen bu sokaklar büyük ölçüde ev, ahır, bostan gibi yapılar ile sınırlandırılabilir. ²⁵ Hatta Anadolu’daki birçok kırsal yerleşimde sokak düzeni de bulunmamaktadır. ²⁶ Güvenlik kaygısının bulunmaması, insanların mahremiyete önem vermesi, ekonomik faaliyetlere göre eklentilerin yapılması ve kendileri için bir hayat sahası oluşturmaları gibi nedenlerle kırsal yerleşmeler büyük ölçüde düzensiz, dağınık olmaktadır. Bu durum kırsal yerleşmelerin yapısal özelliklerini oluşturmaktadır. Nitekim çalışmada eski köy alanlarının yapısal özellikleri göz önüne alındığında bu dağınıklık ve düzensizlik doğrudan göze çarpmaktadır. Bu durum kırsal yerleşmelerin organik yapısından kaynaklanmakta olup olması gerekeni ifade etmektedir.

3.4. Konut Alanı ve Çevresindeki Değişim:

Kırsal yerleşim alanlarında konut ve yakın çevresine ilişkin mekânsal kurgu, deprem sonrası dönemde önemli ölçüde dönüşüme uğramıştır. Bu dönüşümün sağlıklı biçimde analiz edilebilmesi için öncelikle afet öncesi yerleşim düzeninin mekânsal bileşenler üzerinden sistematik olarak incelenmesi gerekmektedir. Şekil 10’da sunulan çevresel plan şeması; konut alanı, bahçe alanı, yemek pişirme–yeme alanı, hayvan besleme–yem depolama alanı ve hayvan giriş–dolaşım alanı olmak üzere beş temel mekânsal bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlenme, kırsal yaşamın barınma, üretim ve gündelik pratikler arasındaki bütüncül mekânsal organizasyonunu ortaya koymakta; aynı zamanda afet sonrası meydana gelen yapısal ve işlevsel değişimlerin karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Konut alanı, önceki bölümlerde belirtildiği biçimiyle, mahremiyet odaklı bir mekânsal organizasyon sergilemekte olup, yapım sürecinde yerel malzemelerin tercih edilmesiyle hem iklimsel uyum hem de yerel yapım kültürüyle süreklilik sağlamaktadır. Konut çevresinde konumlanan kümes ve benzeri yan birimler, yerleşimin işlevsel çeşitliliğini artıran, üretim–barınma bütünlüğünü sağlayan ve yerel yaşam pratiklerini mekânsal olarak görünür kılan tamamlayıcı yapısal öğelerdir. Konut alanının arka bölümünde konumlanan bahçe alanı, çoğunlukla estetik kaygılarla düzenlenmiş peyzaj öğelerinden ziyade işlevsel kullanımlara dayalı olarak kurgulanmaktadır. Bu alan, genellikle çit ya da tel örgü gibi sınır elemanlarıyla çevrelenerek yarı-özel bir kullanım bölgesi oluşturmaktadır. Söz konusu mekân, hane halkının tarımsal üretim ve benzeri gündelik üretim faaliyetlerini sürdürdüğü, üretim odaklı bir açık alan niteliği taşımaktadır.

²⁵ Eti Levi, Akyüz, Burcu Taşçı, "Küçükavulcuk Köyü Yerleşim Dokusu ve Evleri". *TÜBA-KED* 14 (2016), 196.

²⁶ Mehtap Özbayraktar, Melike Çapar, "Yok Olan Kırsal Mirasın İzinde: Barak Kırsal Mimarisi-Gaziantep/Oğuzeli/Tüzel Köyü." *Turkish Studies* 19/4 (2024), s.1778.

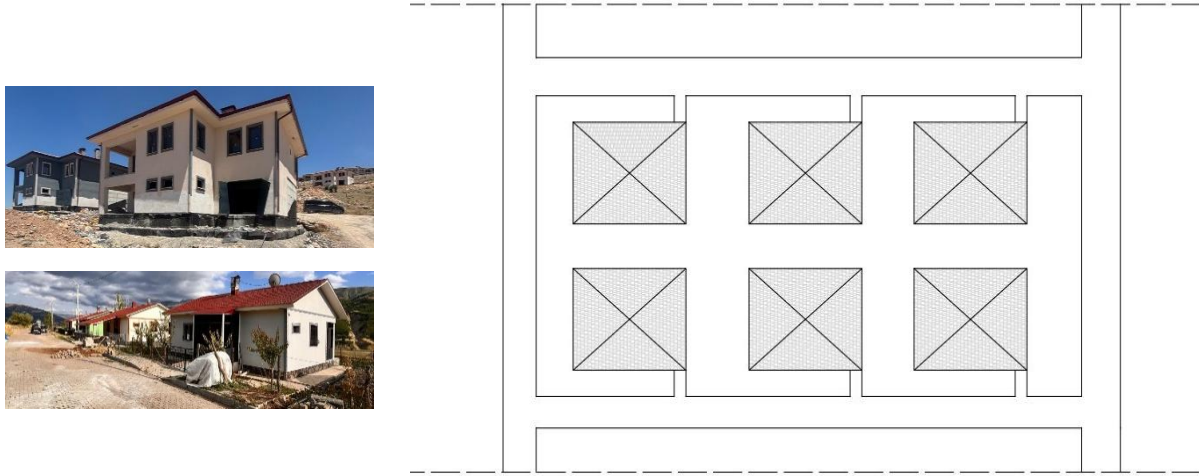

Şekil 10: Afet Öncesi Yerel Yerleşim Dinamikleri

Yemek pişirme ve oturma alanı, hane halkının yeme-içme faaliyetlerini ağırlıklı olarak açık mekânda sürdürdüğünü göstermesi bakımından önemli bir mekânsal göstergedir. Bu alanda, yere özgü yemek kültürünün devamlılığını sağlamak amacıyla açık alanda konumlanan sac ve benzeri geleneksel pişirme elemanları kullanılmaktadır. Söz konusu mekânsal düzenleme, kırsal yerleşimlerde gündelik yaşam pratiklerinin sürdürülmesini mümkün kılan, yarı özelleştirilmiş ve işlev temelli bir açık alan kurgusuna işaret etmektedir. Diğer bir mekânsal bölüm olan hayvan besleme ve yem depolama alanı, yerel halkın geçim kaynakları arasında hayvancılığın önemli bir yer tuttuğunu ve konut ile üretim faaliyetlerinin aynı parsel içinde bütünleşik bir yaşam örgüsü oluşturduğunu göstermektedir. Bu alan, hayvanların barınma ve beslenme ihtiyaçlarına yönelik olarak özelleştirilmiş, işlev temelli bir mekânsal alt birim niteliği taşımaktadır. Bu mekânsal organizasyona ek olarak, hayvanlar için ayrılmış bir giriş ve dolaşım alanı da bulunmaktadır. Çoğunlukla hane halkının girişinden ayrıştırılmış biçimde kurgulanan bu bölüm, hayvanların kontrolsüz biçimde konut alanına erişimini engelleyen işlevsel bir sınır niteliği taşımaktadır. Özellikle otlatma için uygun zaman dilimlerinin dışında, hayvanların gün içerisinde hareket edebildiği ve geçici olarak barındırıldığı yarı-açık bir dolaşım alanı olarak kullanılmaktadır.

Deprem sonrasında yerel yerleşim dinamiklerinde belirgin bir dönüşüm yaşanmış; saha çalışmaları kapsamında bu dönüşüm ayrıntılı olarak gözlemlenmiştir. Bu yeni mekânsal düzenlemeler, hane halkının yemek pişirme, sebze-meyve üretimi ve hayvancılıkla uğraşma gibi gündelik üretim pratiklerini büyük ölçüde değiştirmiştir. Söz konusu değişimin temel nedenlerinden biri, bölgede inşa edilen kalıcı konutların önceki yerleşim dokusuna kıyasla daha sınırlı parsel kullanımı sunması ve modern yapılaşma ilkelerini önceleyen standartlaştırılmış plan şemalarına dayanmasıdır. Paydaş katılımını yeterince içermeyen bu planlama yaklaşımı, afet öncesi dönemde sürdürülen yerel yaşam pratiklerinin yeni mekânsal kurguda karşılık bulamamasına neden olmuş; böylece yerel halk, benimsenmiş üretim ve yaşam biçimlerini terk etmek durumunda kalmıştır. Ayrıntılı olarak incelemek gerekirse, Şekil 11’de deprem sonrasında inşa edilen kalıcı konutlara ait yerleşim planı ve uygulamaya ilişkin görseller yer almaktadır. Şekil incelendiğinde, afet öncesi yerleşim düzeninde hane halkının günlük yaşam pratikleri doğrultusunda şekillenen ve kullanıcıya özgü olarak düzenlenen bahçe alanlarının

yeni yerleşim planında yer almadığı görülmektedir. Ayrıca, kırsal yaşamın önemli bileşenlerinden biri olan hayvancılık faaliyetlerine yönelik ayrılmış özel mekânların da planlama sürecinde dikkate alınmadığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla söz konusu yerleşim planının, yerel yaşam biçimleri ve kırsal üretim faaliyetleriyle uyumlu bir mekânsal kurgu oluşturmak yerine daha standart ve tek tip bir konut yerleşim modelini benimsediği söylenebilir.

Şekil 11: Afet Sonrası Yerel Yerleşim Dinamikleri

Fotoğraf 4: 1986 Yılında Bingöl'ün Oğuldere Köyü'nde Yapılmış İki Katlı Deprem Konutları (Solda), Malatya Örnek Köy'de 2025 Yılında Yapılmış İki Katlı Ev (sağda)

Çalışma alanındaki dağlık alanlarda hayvancılık faaliyetlerinin yoğun olması nedeniyle ahırın varlığı ve şekli de son derece önem taşımaktadır. Her ne kadar 6 Şubat depreminden sonra yapılan konutlar arasında ahır yapımı yok denecek kadar az olsa da, yapılanlar da farklı sebeplerle şikâyet konusu olmuştur. Örneğin, Bingöl'ün Elmalı köyünde yapılan ahırların oldukça yüksek olması ahırların şiddetli soğuk olmasına ve yeni doğan kuzu ve oğlakların donarak ölmesine neden olmuştur (Fotoğraf 5). Bu nedenle Bingöl ve çevresinde yapılan ahırların büyük kısmı ahır işlevi görmediğinden depo, odunluk, samanlık şeklinde kullanılmaktadır. Buradaki sorun ahırın yapılmış olması değil ahırın yapısal açıdan Doğu Anadolu'nun sert karasal iklim şartlarına uygun yapılmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum aynı zamanda planlama çalışmalarında çevresel faktörlerin mutlaka dikkate alınması gerektiğini de açıkça göstermektedir.

Fotoğraf 5: Bingöl'ün Elmalı Köyünde Yapılmış Bir Ahır

Malatya Örnek Köy'deki konutlar alt katı ahır olmak üzere iki katlı yapılmıştır (Fotoğraf 4). Normal şartlarda bölgenin özelliklerine göre oldukça doğru ve işlevseldir. Fakat konutlarının birbirine çok yakın olması ve birçok kişinin konut alanlarında hayvancılık yapılmasına karşı olması nedeniyle buradaki ahırlar da ya büyük ölçüde kullanılmayacak ya da kullanılsa bile ciddi tartışmalara neden olacaktır.

Tartışma ve Sonuç:

Çalışmada Türkiye'de deprem sonrasında inşa edilen kırsal konutları, 6 Şubat 2023 depremleri özelinde mekânsal uygunluk ve sosyo-kültürel süreklilik açısından analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, afet sonrası yeniden inşa süreçlerinde yapısal güvenliğin ön planda tutulduğunu, ancak kırsal yaşamın kendine özgü dinamiklerinin büyük ölçüde göz ardı edildiğini göstermektedir. Gerçekten de 1985 yılında deprem konutları ile ilgili hazırlanmış olan bir TÜBİTAK projesinde de Gediz depremi sonrası yapılan deprem konutları için “*Bu denli karmaşık etkiler ve ilişkilerin ürünü olması gereken kırsal konutları kurumsallaşmış, merkezileşmiş, standartlaşmış süreçlerin ürünü olmaya zorlamak depreme dayanıklılığı sağlarken daha baştan pek çok uyumsuzluğun da kaynağını yaratmıştır, yaratacaktır.*”²⁷ şeklinde bir çıkarımda bulunulmuştur. Bu durum yapılan konutların depreme dayanıklılık ile özdeşleştirildiği ve diğer sosyal, kültürel ve ekonomik özelliklerinin o dönemde de ihmal edildiğini göstermektedir. Nitekim çalışmaya konu olan köylerde yaptığımız gözlemlerde ve arazi çalışmalarında da bu durum net bir şekilde belirlenmiştir. Örneğin 1986 yılında Pülümür (Tunceli), 1992-1995 yılları arasında Yedisu (Bingöl) ve 2023 yılında Sivrice’de (Elazığ) yapılan konutlar meydana gelen depremleri hasarsız olarak atlatmıştır. Bu köylerde meydana gelen depremlere bağlı olarak deprem konutlarında herhangi bir yıkım ve can kaybı yaşanmamıştır. Dolayısıyla geçmişte ve yakın zamanda yapılan deprem konutlarının gerçekten de depreme dayanıklı ve sağlam yapıldıklarını söylemek mümkündür. Bu durum, yapısal açıdan

²⁷ Adam, *Yerel Süreçleri Kullanan Depreme Dayanıklı Kırsal Konut Üretimi*.

dayanıklı ancak sosyo-ekonomik işlevsellik bakımından kırsal yaşamın dinamikleriyle uyuşmayan konut üretim politikasının geçmişten günümüze süregeldiğini açıkça ortaya koymaktadır. Böylece kırsal alanlarda deprem sonrasında yapılan konutlar ile büyük ölçüde birer aile işletmesi ve kültürel nüve olan eski yapıların yerini modern ve kullanışsız yapıların aldığını söylemek mümkündür. Hâlbuki bu yerleşmeler uzun yıllar gelenekselleşmiş bir yaşam biçiminin mekana yansması olarak ele alınmalıdır. Nitekim Adam (1985)'in de belirttiği gibi kırsal konutlar *“depreme dayanıklı kırsal konut denildiğinde söz konusu olan, içinde konutu da barındıran bir işletme yapıları bütünlüğüdür.”* şeklinde evrimleşmiştir. Bu nedenle özellikle hayvancılık yapılan köylerde kırsal konut ile bütünleşik olan bahçe, ahır, tandır, depo, kiler vb. yapıların eksikliği aynı zamanda ekonomik faaliyetlerin de sekteye uğraması veya tamamen ortadan kalkmasına neden olmaktadır. Nitekim konut plan şemaları bakımından geleneksel yapıların “üretim merkezi” işlevi gördüğü ve zemin katların ahır veya ambar olarak kullanıldığı görülmektedir. Deprem sonrası inşa edilen 2+1 ve 3+1 tip konutlarda ise modern yaşam standartları yakalanmış olsa da, tarım aletlerinin depolanması veya erzak saklanması amacıyla gerekli mekânsal karşılıkların bulunmadığı tespit edilmiştir. Bingöl ve Malatya’da uygulanan çeşitli projelerde kültürel sürekliliği hedefleyen çabalara rastlansa da, standart tipte projeler olması sebebiyle bu uygulamaların yerel çeşitlilikle tam uyum sağlayamadığı söylenebilir. Özellikle Cumhuriyet ve Durupınar köyleri gibi yıkımın kısmi olduğu yerleşimlerde dahi, birbirine çok yakın konut planlanması, hane halkının mahremiyetini ve hayvancılık faaliyetleri için gereken geniş açıklıkları sınırlandırmaktadır. Nitekim Cumhuriyet köyündeki odak grup görüşmelerinde katılımcılardan biri *“Eski alandan nasıl gidip gelsin toplu alandan ayrıca ineğin yanında olmazsan çalınır. Her gün gidip gelmek de zor oluyor. İklim şartları da el vermiyor. Karda, kışta nasıl gideyim.”* şeklinde beyanda bulunarak aynı zamanda hayvancılık faaliyetlerinin yeni konut şekli ve alanlarından olumsuz etkilendiğini vurgulamaktadır. Çubuklu köyündeki katılımcılardan biri ise kura ile çekildiğinden yeni komşuluk ilişkilerinden şikayetçi olup *“Kimisi 80 yaşında kimisi 70, ben 60 yaşındayım diğer komşu ise 30 yaşında şimdi bunların birbirine uyum sağlaması çok mümkün değil, yani denk değil, sohbet olsun oturma tarzı olsun. Sen gidip 25 yaşındaki adamın yanında hanımınla beraber sohbet edebilir misin? Yaşam tarzımız uymuyor.”* İki bitişik düzendeki evin arasına (Fotoğraf 3) kendi imkânları ile ara duvar ören başka bir katılımcı ise *“Ara duvar olmasa mahremiyet kalkmış olacak, kendi imkanlarımızla kendimiz çözüyoruz. Birlikte gel duvar örelim dedim, fakat oralı olmadı. Ben kendim ördüm. Anlayışlı olmazlarsa zorlanacaklar. Yap dense bile yapmıyorlar.”* mahremiyetle ilgili problemleri vurgulamıştır. Aynı köyde başka bir katılımcı ise *“Hepimiz aynı köylüyüz, Komşuluk derken? Orada babadan dededen aile sülale bir yerdeydik. Şimdi bir birine karıştı. Karışınca ister istemez aynı köylüsün ama burada şimdi komşunun birisi o başından biri taa okulun yanından birisi de öbür mahalleden buraya toplandık. Şimdi birbirine ısınmak hemen olmuyor.”* şeklinde yaptığı açıklama ile komşuluk ilişkilerinin zorluğundan bahsetmektedir. Çubuklu köyündeki bu durum birçok büyük köyde karşılaşılan sorunlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmada konut tipi yanında geleneksel kırsal yerleşmelerin, iklim, morfoloji ve ekonomik faaliyetlerin etkisiyle şekillenen organik ve parçalı bir yapı sergilediği, 6 Şubat sonrası inşa edilen konutlar ise bu organik dokudan kopuk, grid (ızgara) ve düzenli bir planlama yaklaşımıyla inşa edildiği görülmüştür. Bu durum, literatürdeki “kırsal alanların kentleşmesi” endişelerini destekler niteliktedir. Örneğin Büyüknacar ve Çubuklu köylerinde gözlemlenen dağınık yerleşmeden düzenli yerleşmeye geçiş, yalnızca fiziksel bir değişim değil, aynı zamanda yerel morfolojinin ve sosyo-kültürel düzenin radikal bir dönüşümü olarak gözlenmiştir. Nitekim deprem sonrası yapılan konutlar ve konut alanlarının peyzajı ve kullanımı büyük ölçüde şehir kültürüne ait yapısal özellikleri taşımaktadır. Halbuki kırsal

ailelerin mekândan işlevsel beklentileri temelde ekonomik olup, bu aileler içi konut ise bir ev olmanın yansıması bir de işletme özellikleri taşımaktadır. Dolayısıyla bu özellikleri ile yeni yapılan deprem konutları ve yapıldıkları mevcut alanlar kırsal konutların özelliklerini taşımamakta ve kırsal ailelerin ihtiyaçlarına cevap vermemektedir. Gerçekten de kentteki yaşam biçimlerinden çok daha farklı bir yaşamın mekânı olan kırsal konutlar bir yandan kırsal ailenin gereksinimlerine, bir yandan da farklı yörelerde değişik etkiler altında farklılıklar gösteren değişim süreçlerine duyarlı ve bu süreçlerin sonuçları ile uyum içinde olmak zorundadır.²⁸

Konutların doğal çevreyle uyumları da son derece önemlidir. Yapılan yeni konutların çevreye uyumu bir taraftan kırsal konutların kentsel alanlar gibi tek tipleşmesini engellerken diğer taraftan ailelerin ihtiyaçlarına da çözüm sunmaktadır. Örneğin iki katlı evlerin alt katlarının ahır olarak kullanılması iklimin soğuk olduğu alanlarda bir nevi alttan ısıtmalı kalorifer görevi üstlenirken diğer taraftan ailelerin hayvancılık faaliyetlerini daha kısa mesafede ve daha kolay ve güvenli yapmalarını sağlamaktadır. Hâlbuki Bingöl'ün Elmalı (Fotoğraf 5) köyünde yapılmış olan ahırların normalin üstünde yükseklikte ve yanlış havalandırma sistemi ile yapılmış olmaları bu köylerde kışın doğan yeni yavruların donarak ölmelerine sebep olmuş ve aynı zamanda bu yapıların işlevsiz kalmalarına neden olmuştur. Nitekim yaptığımız odak grup görüşmelerinde katılımcılardan bir tanesi *“Yapılan ahırlar ahır gibi değil. 20 tane oğlak öldü soğuktan. Yapılan ahır işimize yaramıyor. Ahırlar da çelikten yapılmış. 80 metre yapılmış, çok yüksek kalıyor ahır uzunluğu için. Kimse hayvan koymuyor. Odun falan başka şeyler koyuyorlar”* şeklinde ifadede bulunarak ahırların amacına uyguna kullanılmaz olduğunu ve hatta tamamen farklı amaçlar ile kullanıldığını göstermektedir. Bu nedenle yapılan deprem konutlarının başta iklim şartları olmak üzere çevreye uyumu hem toplumsal hayatı kolaylaştırmakta hem de işlevsel olmalarını sağlamaktadır.

Yukarıdaki bulgular dikkate alındığında, 1970 Gediz Depremi sonrasında 1985 yılında hazırlanmış olan TÜBİTAK projesinde de belirtildiği gibi “yerel süreçlerin dışlanması” ve kırsal konutların çevre ve ekonomik faaliyetler ile uyumu konusundaki sorunların günümüzde de devam ettiği görülmektedir. Gerçekten de 1966 Bingöl, 1970 Gediz, 1992 Pülümür ve 2020 Elazığ depremleri sonrası yapılan konutların çoğunda benzer süreçleri görmek mümkündür. Bütün bu depremler sonucunda yapılan konutlar fiziksel açıdan sağlam ve güvenli iken sosyal, kültürel açıdan ise büyük ölçüde plansız ve işlevsiz kalmışlardır. Bu depremler sonrasında kırsal alanlarda yapılan konutların bir benzerleri ise 2023 Kahramanmaraş depreminden sonra da yapılmıştır. Bu uzun zaman diliminde, farklı zamanlarda ve farklı alanlarda yapılan deprem konutlarından ve yer seçimlerinden kaynaklı sorunların değişmemiş olması Türkiye'nin neresinde olursa olsun kırsal alanların göz ardı edildiği veya yeterli düzeyde ilgi görmediğini göstermektedir.

Sonuç olarak, Türkiye'deki afet sonrası kırsal konut politikalarının “dayanıklılık” ve “ivedilik” kriterlerinde başarılı olsa da, “mekânsal adaptasyon”, “kültürel sürdürülebilirlik” ve “ekonomik uyum” boyutlarında kullanıcı odaklı tasarımdan uzak kaldığı değerlendirilmiştir. Gelecekteki planlamalarda, yalnızca yapısal güvenliğin değil, aynı zamanda kırsal toplumun üretim pratikleri ile sosyal dokusunun korunmasını sağlamak amacıyla daha esnek tasarım modellerinin benimsenmesi zorunluluk haline gelmektedir. Başka bir açıdan bakıldığında köy yerleşimlerinin kimliğine uygun mekânsal planlama ve tasarım çalışmalarının ihmal edildiği,

²⁸ Adam, *Yerel Süreçleri Kullanan Depreme Dayanıklı Kırsal Konut Üretimi*, s.6.

önemsenmediği veya kendi kaderine terkedildiği görülmektedir. Bu nedenle köy yerleşimlerinin doğal ve kültürel peyzaj özellikleri dikkate alınarak belirlenecek yerel kimliğe göre köy tasarım rehberinin oluşturulması kırsal gelişme (sosyal, çevresel ve ekonomik kalkınma) ve değerlerin korunması ve geleceğe taşınmasında önemli bir lokomotif görevi üstlenebilecektir.²⁹

Kaynaklar:

- Adam, Mehmet. *Yerel Süreçleri Kullanan Depreme Dayanıklı Kırsal Konut Üretimi*. Ankara: TÜBİTAK Yapı Araştırma Enstitüsü, 1985.
- Akyüz Levi, Eti - Taşçı, Burcu. "Küçükavulcuk Köyü Yerleşim Dokusu ve Evleri". *TÜBA-KED* 14 (2016), 193-207.
- Avcı, Cevdet. Kültürel bellek mekânı: barak odası ve geleneği. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 9/4, (2020), 1519-1533.
- Aydın, Kemal - Hanağası, Uğur Baran. "Sosyoloji ve Siyasal Araştırmalarda Karşılaştırmalı Yöntem". *KOSBED* 33, (2017), 57-86.
- Aydın, Yahya. "Deprem ve Konut." *Deprem ve Toplum: Sosyalbilimsel Projeksiyonlar*. ed. Fahri Çakı - Kadir Canatan. 377-390. İstanbul: Çizgi Kitabevi, 2023.
- Bakırcı, Muzaffer. *Türkiye'de Kırsal Kalkınma Kavramlar-Politikalar-Uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayınları, 2007.
- Bektaş, Cengiz. *Halk Yapı Sanatı*. İstanbul: Literatür Yayınları, 2001.
- Çetin, Persin - Özyıldırım, Güler. "Doğu Anadolu Bölgesi Dağlık Kırsal Yerleşimlerinde Konut Yeme İçme Mekânlarının Soğuk İklimle Bağlı Biçimleniş ve Kullanımı: Bitlis Oğlaklı Köyü Örneği." *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi 2. Uluslararası Avrasya İklim Değişikliği Kongresi (EURACLI 2024)*. 64-81. Van: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2024.
- Çokluk, Ömay- Yılmaz, Kürşad & Oğuz, Ebru. Nitel Bir Görüşme Yöntemi: Odak Grup Görüşmesi." *Kuramsal Eğitimbilim* 4/1 (2011), 95-107.
- Er Akan, Aslı - Örmecioğlu, Hilal Tuğba. "Geleneksel Üretim Biçimlerinin Kırsal Konutlar Üzerindeki Etkileri: Kızılcabölük Örneği". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9/43, (2016), 1040-1046.
- Gögebakan, Yeliz - Saban, F. Duygu. "Kültürel Özelliklerin Kırsal Mimariye Yansıması: Ceyhan Burhanlı Köyü Örneği." *Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi* 22 (2021), 32-63.
- Gökçe, Duygu - Kaya, Ayşegül. Geleneksel Kırsal Konut Tipolojileri Üzerinden Kültür-Mekân İlişkilerinin Mekân Dizimi Yöntemiyle İncelenmesi: Düzce İli Örneği." *Tasarım Kuram* 16/31 (2020), 36-56.

²⁹ Gül – Bostan - Akın, "Kırsal Yerleşimlerde Yerel Kimlik ve Mekânsal Tasarımın Önemi", 397.

- Görentaş, Bilal - Yiğit, Nizamettin. "Kilis'te Sosyo-Mekânsal Ayrışma, Sınır ve Kimlik." *Asia Minor Studies* 12/1 (2024), 106-122.
- Gül, Atila - Bostan, Çağla - Akın, Tuğba. "Kırsal Yerleşimlerde Yerel Kimlik ve Mekânsal Tasarımın Önemi." *III. Applied Social Sciences Congress (CIASOS 2019)*. 377-388. Bacau: Educart Publishing House, 2019.
- Gülcan, Cem. "Nitel Bir Veri Toplama Aracı: Odak (Focus) Grup Tekniğinin Uygulanışı ve Geçerliliği Üzerine Bir Çalışma." *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü e-Dergisi* 4/2 (2021), 94-109.
- Hayli, Selçuk - Canpolat, Fethi Ahmet. "Türkiye'de Kırsal Yerleşmelerin Kuruluş ve Gelişmesinde Etkili Olan Faktörlere Teorik Bir Yaklaşım." *Zeitschrift für die Welt der Türken (ZfWT)* 10/2 (2018), 183-206.
- Kefeli, Emel. "Karşılaştırmalı Edebiyat: Tanım, Yöntem ve İncelemeler." *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 4/8 (2006), 331-350.
- Kılıç Gürgör, Fidan Güneş - Aksoy, Funda. "Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde Çalışan Özel Eğitim Alan Mezunu Öğretmenlerinin Pandemi Deneyimleri: Bir Odak Grup Tartışması." *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 37/1 (2024), 338-364.
- Köse, Abdullah. "Türkiye'de Geleneksel Kırsal Konut Planları." *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7/2 (2005), 158-191.
- Kropf, Karl. *The Definition of Built Form in Urban Morphology*. Doktora Tezi, University of Birmingham, Department of Geography, Faculty of Arts, 1993.
- Milošević, Danijela - Maksimovic, Jelena. "Methodology of Comparative Research in Education: Role and Significance." *International Journal of Cognitive Research in Science* 8/3 (2020), 155-162.
- Muşkara, Üftade. "Kırsal Ölçekte Geleneksel Konut Mimarisinin Korunması: Özgünlük." *SEFAD* 37 (2017), 437-448.
- Özbayraktar, Mehtap - Çapar, Melike. "Yok Olan Kırsal Mirasın İzinde: Barak Kırsal Mimarisi-Gaziantep/Oğuzeli/Tüzel Köyü." *Turkish Studies* 19/4 (2024), 1767-1803.
- Öztürk, Şahabettin. "Geleneksel Bitlis Evlerinde Bahçe, Hayat ve Mutfak İlişkisi." *I. Uluslararası Doğu Anadolu Bölgesi Geleneksel Mutfak Kültürü ve Yemekleri Sempozyumu*. 51-60. Bitlis: Bitlis Eren Üniversitesi, 2009.
- Ragin, Charles - Zaret, David. "Theory and Method in Comparative Research: Two Strategies." *Social Forces* 61/3 (1983), 731-754.
- San, Coşkun. "Karşılaştırma Yönteminde Zaman ve Mekân." *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 48/1 (1993), 155-159.

Taşdelen, Gizem - Canitez, Tülay. "Bitlis-Uzuntaş Köyü Geleneksel Konut Mimarisi ve Koruma Sorunları." *Journal of Humanities and Tourism Research* 13/3 (2023), 600-626.

Yalansız, Nedim. "Karşılaştırmalı Tarih: Tarih Öğretiminde Yeni Bir Yaklaşım." *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2/9 (2009), 493-498.

Extended Abstract:

This study examines the spatial suitability, compatibility with rural lifestyles, and socio-cultural sustainability impacts of rural housing constructed in Türkiye subsequent to major seismic events. The research chiefly focuses on rural earthquake housing initiatives developed after the devastating earthquakes of 6 February 2023 in Kahramanmaraş, specifically in the provinces of Hatay, Kahramanmaraş, Malatya, Elazığ, Bingöl, and Tunceli. Furthermore, comparative analyses are conducted with rural housing projects implemented following the earthquakes of 1966 in Bingöl, 1970 in Gediz, 1992 in Pülümür, and 2020 in Elazığ. The primary aim of this study is to evaluate the extent to which post-disaster housing projects satisfy not only structural safety requirements but also support economic activities, uphold cultural values, and facilitate the daily practices of rural communities. Rural settlements have historically been influenced by natural environmental conditions, economic pursuits, and cultural traditions. Agricultural and livestock-based production systems have been among the principal determinants of the spatial organization and architectural features of rural residences. Traditional rural houses serve not merely as residential units but also as integrated production spaces where agricultural and livestock activities are carried out. Structures such as barns, granaries, storage facilities, traditional ovens, gardens, and open living areas constitute essential elements of this comprehensive rural framework. Furthermore, these residences have conventionally been constructed using locally available materials and techniques tailored to regional climatic conditions, thereby fostering social cohesion, cultural continuity, and sustainable livelihoods. The research employs a comparative methodological framework incorporating focus group interviews, field observations, and spatial analysis techniques. Field studies were conducted in seven selected villages, where local residents were interviewed, and the spatial characteristics of former settlement patterns were compared with newly constructed earthquake housing developments. Additionally, historical and contemporary settlement areas were mapped using Google Earth and ArcGIS, enabling detailed analysis of spatial transformation processes and settlement restructuring. The findings indicate that post-earthquake housing projects generally adhere to contemporary engineering standards and provide structurally safe, earthquake-resistant living environments. Evidence from previous earthquake housing projects demonstrates that many of these structures have successfully withstood subsequent seismic events with minimal damage. Despite their structural successes, notable deficiencies were identified in their compatibility with rural lifestyles and production systems. Specifically, the standardized 2+1 and 3+1 housing designs lack adequate space for agricultural and livestock activities, offer insufficient storage, and often fail to accommodate traditional rural production practices. The study suggests that the architectural philosophy underlying newly constructed housing units predominantly reflects urban residential standards rather than addressing the specific needs of rural communities. As a result, fundamental aspects of rural life—including extended family arrangements, multifunctional living areas, and spatial requirements geared towards production—have not been adequately considered. Features traditionally characteristic of rural houses—such as the use of ground floors for barns or storage, and the incorporation of open spaces for both productive and social functions—have been largely disregarded in contemporary earthquake-resistant housing initiatives. This shift poses challenges to the preservation of traditional economic activities and results in noteworthy changes to rural lifestyles. Substantial transformations have also been observed in settlement morphology and spatial organization. Prior to the earthquakes, villages generally exhibited organic, dispersed settlement patterns that evolved according to local environmental conditions and community needs. In contrast, post-earthquake settlements are characterized by planned road networks, standardized parcel arrangements, and collective housing layouts. While this planning approach offers advantages in safety, accessibility, and administrative control, it also weakens the unique spatial identity and cultural character of rural settlements. In several cases, the relocation of settlements to areas distant from former village sites has complicated agricultural activities, altered long-established neighborhood relationships, and weakened social networks within communities. Data obtained through focus group interviews further support these findings. Participants frequently reported that the new housing developments have made livestock farming more difficult, weakened neighborhood relations, and raised concerns about privacy and social adaptation. In particular, residents emphasized that the lottery-based allocation system used to determine new neighborhood arrangements often resulted in social integration challenges. Moreover, in some regions, newly

constructed barns were found to be poorly adapted to local climatic conditions, reducing their functionality and creating additional difficulties for livestock production. In conclusion, the study demonstrates that post-disaster rural housing policies in Türkiye have been largely successful in terms of structural safety and the rapid reconstruction of housing stock. Nevertheless, these policies have not sufficiently addressed the social, cultural, and economic dimensions of rural life. The persistence of similar challenges across different earthquake reconstruction programs over several decades suggests that these issues represent a structural characteristic of rural housing policies rather than isolated implementation problems. Therefore, future rural housing planning initiatives should prioritize not only earthquake resilience but also local identity, production systems, cultural continuity, and spatial adaptation. The development of village design guidelines based on local landscape characteristics, socio-cultural values, and rural lifestyles is essential for ensuring the sustainable development of rural areas and the preservation of local heritage. Such an integrated planning approach would contribute significantly to enhancing the long-term resilience, functionality, and sustainability of post-disaster rural settlements in Türkiye.